

Baltijas foruma konference - 2005

21. gs. Eiropa: kopēji izaicinājumi?

Kopējas vērtības?

PHOTO UPAZE © THE BALTIC FORUM 2005

Konferences kopsavilkums 27.-28. maijs, Rīga

Konferences pirmā daļa bija veltīta demokrātijas transformācijai Latvijā un Krievijā pēdējo 15 gadu laikā, kā arī abu valstu attiecībām šajā laika periodā demokrātisko reformu kontekstā. Latvijas Universitātes politisko zinātņu profesors **Juris Rozenvalds** iepazīstināja ar pētījumu par demokrātiju Latvijā, kā arī sniedza tā īsu kopsavilkumu. Pētījumā tika mēģināts novērtēt demokrātijas pilnvaras valsts institūcijās; identificēt, ko nepieciešams paveikt demokrātijas kvalitātes uzlabošanā dažādos publiskās dzīves aspektos, kā arī sniegt priekšlikumus Latvijas politikas veidotājiem par to, kā uzlabot demokrātiskās institūcijas. Pētījums parādīja gan pozitīvos, gan negatīvos Latvijas demokrātijas aspektus.

Kā pozitīvu aspektu var minēt to, ka Latvija ir iestājusies Eiropas Savienībā (ES) un Ziemeļu Atlantijas Līguma organizācijā (NATO), kas rada labvēlīgus ārējus apstākļus demokrātijas attīstībai. Vēlētāju aktivitāte ir augstāka nekā vidēji ES, tādējādi norādot, ka Latvijas sabiedrība ir politiski aktīva. Turklāt, cilvēki Latvijā ir apmierināti ar dzīves apstākļiem un nevēlas krasas pārmaiņas.

Negatīvie Latvijas demokrātijas aspekti ietver sevī lielo nepilsoņu skaitu, lielo ienākumu nevienlīdzību starp bagātājiem un nabadzīgajiem, kā arī neapmierinošu veselības aprūpes sistēmas kvalitāti. Latvijas politiskās partijas ir strukturāli vājas un funkcionē kā mazi un nedemokrātiski elites klubi, ko finansē daži ekonomiskie

grupējumi, tādējādi nodrošinot savu interešu pārstāvniecību. Vēl viena problēma ir augstais politiskās korupcijas līmenis.

Brigita Zepa, Latvijas Universitātes profesore un Baltijas Sociālo zinātņu institūta direktore, Latvijas demokrātiju analizēja plašākā Eiropas kontekstā. Saskaņā ar profesori B.Zepu, „Demokrātija tiek uztverta par labāko politisko sistēmu nekā citas iespējamās alternatīvas. Šāds viedoklis ir lielākajā daļā Eiropas un Latvijas”. Šādu viedokli pauž 89% latviešu, un 85% līdz 96% eiropiešu no 32 valstīm. Tādējādi augsts cieņas līmenis attiecībā uz demokrātiju vieno visus eiropiešus. Taču, kā novēroja profesore B. Zepa, tad pastāv būtiska atšķirība starp Eiropu, kur 50% līdz 75% ir apmierināti ar pastāvošo politisko sistēmu, un Latvijas iedzīvotājiem, kur tikai 30% atbalsta valstī eksistējošo demokrātijas modeli.

Saskaņā ar profesores B. Zepas citātiem no pētījuma, 58% latviešu tic, ka stingrs līderis var būt daudz efektīvāks valsts vadīšanā nekā likumi un pārrunas. Pārējā Eiropā tikai 30% līdz 35% iedzīvotāju atbalsta šo viedokli. Kādēļ latviešiem ir tieksme ticēt stingra līdera varai? Profesore B. Zepa izdalīja pilsoniskās sabiedrības vājumus, kā arī to, ka samērā neliels skaits Latvijas iedzīvotāju ir iesaistīts nevalstisko organizāciju (NVO) darbā. Valstīs, kur pilsoniskā sabiedrība ir labāk attīstījusies, iedzīvotāji dod priekšroku demokrātiskām institūcijām nevis stingram, autoritatīvam līderim. Šāda nosliece uz stingru līderi ir bīstama, jo „sabiedrība atsakās no sava likteņa par labu vadonim un palielina iespēju politiskai elitei manipulēt ar to”. Šis viedoklis dominē arī pārējās Baltijas valstīs un bijušajās Padomju Savienības valstīs.

Ize Brands – Kehris, Cilvēktiesību un etnisko studiju centra direktore, iztirzāja demokrātijas pilsonības aspektu. Lai demokrātiska valsts būtu leģitīma, pilsoniskai sabiedrībai nepieciešams aktīvi un efektīvi iesaistīties tās pārvaldē. Jautājums ir, līdz kādai pakāpei politiskā sfēra un pilsoniskums iekļauj cilvēkus, kas dzīvo valsts teritorijā? Analizējot Latvijas gadījumu, Brands – Kehris norādīja uz lielo nepilsoņu skaitu Latvijā – aptuveni 20% no visiem Latvijas iedzīvotājiem. Pēdējos gados naturalizācijas process tiek paātrināts. Taču valdība deva „ļoti negatīvu” signālu, kas saistījās ar pilsonības atteikšanu politiskās kampaņas dalībniekam par viņa ne lojalitāti pret valsti, lai gan viņš izpildīja visus pilsonības nosacījumus. Šāda veida darbība rada negatīvu valsts tēlu un mazina motivāciju naturalizēties.

Abrams Kleckins, Latvijas Universitātes profesors un Baltijas foruma valdes loceklis runājot par demokrātiju postpadomju valstīs, bija ļoti kritisks, izdalot „augošo pesimisma vilni un neapmierinātību sabiedrībā, kā arī nostaļģiju pēc pagātnes un pieaugošo sajūtu par nepiepildītām cerībām.” Profesora Kleckina novērojumi liecina, ka cilvēki jūtas atsvešināti no valsts un pilnīgi bezspēcīgi to jebkādā veidā ietekmēt. Šī iemesla dēļ savstarpējā atsvešināšanās rodas starp valdību, valsti un varu no vienas puses, un indivīdu kā pilsoni, no otras.

„Lai to visu mainītu, mums ir nepieciešama patiesa demokrātija”, piebilst profesors Kleckins. Tādējādi, „Mums nepieciešams pašiem sev izskaidrot, ka mēs nevaram pastāvēt bez demokrātijas. Ja mēs nevaram par to vienoties, tad pastāv risks, ka

Ābrams Kļeckins:

“Sabiedrībā pieaug pesimisms un neapmierinātība.”

nākotnē var atkārtoties pagātnes notikumi, ar to domājot 30. gadu autoritatīvo periodu.”

Profesors Kleckins uzskata, ka Latvijas demokrātija vēl nav patiesa, bet drīzāk mākslīga. Ir ļoti nepieciešami mehānismi, kas nodrošinātu demokrātijas attīstību. Sabiedrībai ir jāliek saprast, ka tā var būt aktīva politikas veidotāja, ne tikai tās ņēmēja, ka tā var aktīvi iesaistīties demokrātijā un būt ieinteresēta tās izdzīvošanā un attīstībā.

PHOTO UPAZE © THE BALTIC FORUM 2005
Aleksejs Salmins:

”Mūsdienās demokrātija pārstāja būt par vērtību un ir pārvērtusies par banalitāti.”

Aleksejs Salmins, Krievijas sabiedriski politiskā centra fonda prezidents, izteica domu, ka „mūsdienās demokrātija pārstāja būt par vērtību un ir pārvērtusies par banalitāti”. Saskaņā ar A. Salminu, tomēr „nepastāv stipra antidemokrātiska kustība un ideoloģija, kas būtu pietiekoši atraktīva, lai izaicinātu sarežģītās demokrātiskās vērtības, principus un idejas”. Neviena šāda ideoloģija nevarētu stimulēt cilvēku atbalstu vērstu pret nodibināto demokrātijas kārtību. Pat Islama valstīs, saskaņā ar A. Salminu, demokrātija lēnām iesakņojas. Uz doto brīdi pasaulē nav tādas totalitāras ideoloģijas, kas spētu piesaistīt lielu cilvēku daudzumu.

Taču, **Viktors Makarovs**, Baltijas foruma pētnieks negrib piekrist viedoklim, ka demokrātijas ideja nav apdraudēta, uzsverot, ka patiesībā ir daudz tās oponentu. „Kopumā visi piekrīt tam, ka demokrātija ir labākais pārvaldes veids, taču bieži vien mūsu rīcība ir pretrunā ar tās vērtībām un tādējādi to iedragā.” Saskaņā ar V. Makarova teikto, pastāv dažādu veidu demokrātijas: efektīvas un neefektīvas, stabilas un nestabilas. Kopš Latvija iestājās ES un NATO, Latvijā nav īstenojama neviena cita valdības forma kā tikai demokrātija, tomēr galvenā demokrātijas problēma ir tās kvalitāte.

Tāpēc demokrātijas „demokratizēšanas” process ir galvenais mūsdienu izaicinājums. Citējot Amerikas Savienoto Valstu politikas zinātnieku Adamu Przeworski (Adam Przeworski), V. Makarovs atzīmē, ka „demokrātijas kvalitāte jautājums ir tās dzīvotspējas jautājums.”

Sergejs Karaganovs, Krievijas Zinātņu akadēmijas Eiropas Institūta direktora vietnieks un Ārpolitikas un aizsardzības politikas padomes prezidija priekšsēdētājs, analizēja Latvijas un Krievijas sabiedrības savstarpējo mijiedarbību demokrātiskās transformācijas un modernizācijas procesā abās valstīs. S. Karaganovs uzskata, ka iestāšanās ES un NATO ir veicinājusi Baltijas valstu drošību, kā arī varētu palīdzēt pārvarēt vēsturiskās problēmas attiecībā uz Krieviju, nodrošinot iespēju veidot konstruktīvākas attiecības. S. Karaganovs izteica domu, ka pašreizējā krīze Latvijas – Krievijas attiecībās, kas ir viena no daudzām šādām epizodēm, drīz būs pagātnē. Baltijas valstis ir ES dalībvalstis, tāpēc to attiecības ar Krieviju vairs nav divpusējas. Tas nozīmē, ka ES tiks iesaistīta problēmu risināšanā, īpaši Latvijas un Igaunijas teritoriālajās pretenzijās pret Krieviju. „Pagātnes problēmas ir jāatstāj pagātnei”, secinot nobeidza S. Karaganovs.

PHOTO UPAZE © THE BALTIC FORUM 2005
Sergejs Karaganovs:

”Iestāšanās ES un NATO ir veicinājusi Baltijas valstu drošību, kā arī varētu palīdzēt pārvarēt vēsturiskās problēmas attiecībā uz Krieviju.”

Nadežda Arbatova, Krievijas Zinātņu akadēmijas Pasaules ekonomikas un starptautisko attiecību institūta Eiropas Integrācijas centra nodaļas vadītāja, bija mazāk optimistiska attiecībā uz Baltijas valstu pirmo gadu ES. Viņa uzskata, ka „ir piepildījušās Krievijas valdības bailes par to, ka baltieši izmantos izdevību ES ietvaros vērsties pret Krieviju”. Uzstājoties viņa izanalizēja visu trīs Baltijas valstu attiecības ar Krieviju. N. Arbatova secina, ka tikai Lietuva, neraugoties uz tās sarežģītajām praktiskajām problēmām ar Krieviju, ir spējusi kļūt par vispragmatiskāko Krievijas partneri starp trim Baltijas valstīm. Igaunija pēdējā laikā cenšas par tādu kļūt. Savukārt Latvija aizvien paliek „problemātiskākā” valsts savstarpējās attiecībās ar Krieviju.

PHOTO UPAZE © THE BALTIC FORUM 2005
Nadežda Arbatova:

Apzinoties augošo „demokrātijas deficītu” Krievijā, pēdējos pāris gados, gan S. Karaganovs, gan N. Arbatova atzina, ka Eiropas integrācijas turpinājums nepieciešams, lai piespiestu Krieviju nodrošināt un konsolidēt demokrātiskās reformas un modernizācijas procesu. S. Karaganovs atzīmēja, ka Krievija ir daudz sarežģītākā situācijā nekā Baltijas valstis, jo tā nav kandidātvalsts statusā tādos elitāros demokrātijas klubos kā ES un NATO, tādējādi tai nav arī ārēju pamatnoteikumu un stimulu demokratizācijai. Viss tiek vēl vairāk sarežģīts tāpēc, ka ES un ASV vēlreiz mēģina apgūt tā saucamo „mierīgu līdzspastāvēšanas” politiku ar Krieviju. Pastāv cieša sadarbība tādos pragmatiskos jautājumos kā enerģija un tirdzniecība, kā arī Krievijas politisko resursu izmantošana terorisma un masu iznīcināšanas ieroču apkarošanā, kā arī Tuvo Austrumu konflikta noregulēšanā, kas ir visiem kopīgas problēmas. Taču tajā pašā laikā ES un ASV necenšas Krieviju integrēt starptautiskajās demokrātijas institūcijās.

“Ir piepildījušās Krievijas valdības bailes par to, ka baltieši izmantos izdevību ES ietvaros vērsties pret Krieviju.”

N. Arbatova ir pārliecināta, ka jauno ES dalībvalstu, īpaši Baltijas valstu un Polijas, nostāja ir vēsta pret Krieviju, kas padara sadarbību starp Krieviju un ES daudz sarežģītāku. Līdz šim N. Arbatova bija pārliecināta, ka Baltijas valstīm nebija skaidras stratēģijas attiecībā pret Krieviju, tikai taktika, taču tagad viņa pārliecināta, ka „viņu stratēģija ir tuva tai, kas pastāvēja dibinot NATO – distancēt Krieviju no aktuālākajiem notikumiem”. N. Arbatova šādu valstu nostāju uzskata par pārsteidzošu, jo pavisam nesen šīs valstis veica pāreju no postkomunistiskā režīma uz demokrātiju, saņemot būtisku starptautisku atbalstu. Viņa novēroja arī to, kad Baltijas valstis vēl tikai uzsāka savu postpadomju ceļu, jaunā demokrātiskā Krievija bija ļoti augstsirdīga un atbalstīja šo valstu centienus pēc neatkarības. Tādēļ nevienam vēsturiskajam notikumam nevajadzētu aptumšot Baltijas valstu un Krievijas savstarpējās attiecības nākotnē. Krievijas izslēgšanas politikai ir īstermiņa raksturs, jo tiek ignorēta nozīmīgā Eiropas integrācijas loma, kas attīsta Krieviju demokrātijas virzienā. N. Arbatova secina, ka demokrātijas transformācijas nodrošināšana ar Eiropas integrācijas palīdzību darbojas Turcijas gadījumā, taču tā nedarbojas Krievijas gadījumā.

Pilara Bonet, Spānijas laikraksta El Pais Maskavas korespondente izteica savu viedokli par N. Arbatovas teikto un ieteica Krievijai efektīvāk izmantot savus resursus demokratizācijas procesam, kas radās „perestroikas” laikā un sākotnējās demokrātiskās Krievijas laikā. P. Bonet uzskata par nepieciešamu Eiropas Savienībai harmonizēt dažādos

uzskatus, kas valda dalībvalstu vidū un radīt vispārēju un saskaņotu attiecību stratēģiju ar šo valsti.

Sergejs Oznobisčevs, Stratēģiskās Vērtēšanas Institūta direktors un Krievijas – Amerikas Asociācijas viceprezidents, analizēja demokrātijas un drošības mijiedarbību. Oznobisčevs piezīmēja, ka „lēmumu pieņemšanas process kā globālā tā arī reģionālā līmenī, gluži pamatoti izraisa bažas sakarā ar tā nepietiekami demokrātisko raksturu.” Kā piemēru viņš minēja ASV valdības darbību Irākā, kas ir viens no izaicinošākajiem Apvienoto Nāciju un Starptautisko tiesību normu neievērošanas piemēriem. „Bez šaubām, Sadama Huseina režīms bija nepieļaujams, taču jāpastāv universāliem un objektīviem kritērijiem un normām, kas nodrošinātu tiesisku pamatu šādām darbībām,” teica Oznobisčevs. Pieņemt izšķirošus ārpolitiskus lēmumus, kas nav balstīti uz demokrātiskiem pamatiem ir ārkārtēji riskanti. Oznobisčevs noslēgumā sacīja, ka „mērena demokrātijas deklarēšana starptautiskajās attiecībās nav pietiekama. Tai jābūt balstītai uz reālām darbībām, sākot ar cieņas izrādīšanu starptautiskajām demokrātijas normām, pieņemot svarīgākos ārpolitikas lēmumus. Pretējā gadījumā starptautiskā drošība cietīs.”

PHOTO UPAZE © THE BALTIC FORUM 2005
Vladimirs Averčevs:

“Pēc ekonomiskajām reformām 90. gadu sākumā viens no nozīmīgākajiem notikumiem bija tā sauktās „padomju laika vidusšķiras” – tehniskās un humanitārās inteliģences noriets, kas izraisīja demokrātijas sociāli politiskā pamata noārdīšanos.”

Vladimirs Averčevs, *British Petroleum* izpētes direktors Krievijā, norādīja uz paradoksu – diskusijās par demokrātiju tiek runāts gandrīz tikai par varas dalīšanas principiem, politisko plurālismu un reprezentatīvo vai tiešo demokrātiju, tai pašā laikā gandrīz ignorējot biznesa lomu. Averčevs piezīmēja, ka biznesa kopiena atšķiras no pārējās sabiedrības, jo šeit parādās materiālie resursi, kas var tikt izmantoti, lai ietekmētu politiskos procesus. Tas tā notiek valstīs ar ilglaicīgu demokrātijas vēsturi, tomēr tas ir arī vērojams valstīs, kā mūsdienu Krievija vai Latvija.

Atsaucot atmiņā 1990to gadu ekonomisko reformu pieredzi, Averčevs norādīja, ka viens no nozīmīgākajiem notikumiem bija tā sauktās „padomju laika vidusšķiras” – tehniskās un humanitārās inteliģences noriets. Tā bija pati lielākā sabiedrības daļa, kas aizrautīgi atbalstīja demokrātiskās reformas. Līdz ar to demokrātijas sociāli politiskais pamats izgaisa, un politiskās partijas un mediji kļuva atkarīgi no oligarhu interesēm.

Vai ir izeja no šī strupceļa? Vai Krievijai ir lemts kļūt par valsts kapitāla un autoritāras varas sajaukumu? Pēc Averčeva domām, iespējams labākais risinājums būtu sekot Rietumu valstu piemēram, tas ir, vienlaicīgi attīstīt kapitālismu un sabiedrībā veidot jaunu vadošo šķiru. Krievijai vajadzētu paļauties uz Eiropas un Savienoto Valstu modeli, kur lielā biznesa ietekme uz politiku tika stingri ierobežota vai vispār aizliegta.

Atgriežoties pie Krievijas – Latvijas attiecībām, **Nils Ušakovs**, Baltijas Foruma valdes loceklis, norādīja, ka „visi politiķi Latvijā, neskatoties uz politisko piederību, tomēr apzinās, ka ilglaicīgas un labas attiecības ar Krieviju būtu ļoti izdevīgas Latvijai. Taču vai labas attiecības ir izdevīgas konkrētai politiskajai partijai, ir cits jautājums. Īslaicīgā laika periodā veidot labas attiecības ar Krieviju nebūtu izdevīgi. Tomēr, ilglaicīgā laika periodā labas attiecības ar Krieviju varētu sniegt ekonomiskas

priekšrocības, kuras sabiedrība pamanītu un līdz ar to balsotu par partiju, kas rūpējās par to, lai attiecības ar Krieviju uzlabotos.”

Viktors Makarovs ierosināja, ka būtu piemērotāk runāt nevis par demokrātijas veidošanu, bet gan par paralēlajiem nacionālās identitātes virzīšanas procesiem jaunajās Latvijas un Krievijas nācijvalstīs. Šie procesi ir abpusējo problēmu avoti: abas puses ir aizņemtas veidojot savas nacionālās identitātes cīnoties vienai ar otru, tādējādi paceļot „nacionālo garu” pret ārējo ienaidnieku. Līdz ar to, varbūt nemaz nav iemesla uztraukties? Atsaucoties uz šo piezīmi, Vladimirs Ovčinskis, Krievijas Federācijas Konstitucionālās Tiesas Priekšsēdētāja padomnieks, atbildēja, ka demokrātija līdz šim ir cietusi neveiksmi post-Padomju valstīs, kur „patiešām nav demokrātijas, bet drīzāk jau, kā teica Abrams Kleckins, demokrātijas imitācija.” Šajā imitācijas kontekstā, starp valsti un sabiedrību pieaug atsvešināšanās, kas varētu novest līdz nemieriem. Šai situācijā, teica Ovčinskis, „Krievijas sabiedrība, tāpat kā visas citas bijušās PSRS valstu sabiedrības ir pārkarsētas ar sociālo naidu”. Kas sekos demokrātijai? – vēlējas zināt Ovčinskis. Viņa atbilde: naida ideoloģija, kas „jau nāk, kā tas nesen bija novērojams Ukrainā, Gruzijā, Kirgizstānā un Uzbekistānā.”

Viena no spraigākajām diskusijas tēmām konferences laikā bija par kopīgajām Eiropas vērtībām un kopīgo identitāti. Bija mēģinājumi radīt kopīgu Eiropas identitāti, kas mums atļautu sevi definēt nevis tikai un vienīgi kā latviešus, krievus vai angļus, bet gan kā eiropiešus. Tomēr līdz šim šis process nav bijis īpaši veiksmīgs. Par spīti daudzām pieļautajām kļūdām tomēr šis process turpinās un tas mums atļauj definēt mūsu identitāti ne tikai robežu ietvaros, bet arī pozitīvo vērtību ietvaros. Papildus, nosakot mūsu mērķus un vērtības, mums vajag arī pieņemt arī grūtus izaicinājumus. Viena no Eiropas galvenajām vērtībām ir ekonomikas ilgtspēja. Šīs ekonomiskās globalizācijas laikmetā ir svarīgi veicināt ekonomisko augšupeju, gan visā Eiropā, gan Latvijā, paralēli saglabājot fundamentālās Eiropas vērtības – solidaritāti un vienotību.

Dr. Edvīns Karnītis, Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas loceklis, runāja par izaugsmes modeli, kas ir balstīts, saskaņā ar Lisabonas stratēģiju, uz ieguldījumiem cilvēku kapitālā un ilgtspējas attīstībā. Šāds izaugsmes modelis ir raksturīgs pasaules nāciju kopienā. Latvijai, kā mazai valstij, ir ierobežotas iespējas ietekmēt globālos procesus. Lai darbotos globālā kontekstā, Latvijai ātri un elastīgi jāizmanto jaunās iespējas un jākoordinē tās darbības ar citiem partneriem.

Karnītis paredzēja sekojošas Latvijas prioritātes:

- noteikt kopīgas prioritātes ekonomikai, izpētei, izglītībai un inovāciju politikai, atbalstot to attīstību izmantojot finansiālos, institucionālos, normatīvos un citus līdzekļus;
- uzlabot izglītības sistēmu garantējot vidējo un kvalitatīvu augstāko izglītību ikvienam, uzlabojot visaugstākās kvalifikācijas speciālistu sagatavošanu un paaugstinot tehnisko un inženieru programmu līmeni;
- veikt steidzamus pasākumus, lai uzlabotu un palielinātu Latvijas cilvēku kapitālu, veicinot dzimstību, uzlabojot veselības aprūpes sistēmu, pielāgojot daudz elastīgāku migrācijas politiku un samazinot spriedzi sabiedrībā;
- lielāku uzsvāru likt uz ekonomiskajiem, izglītības, zinātnes un kultūras aspektiem ārpolitikā, paralēli tradicionālajiem politikas un drošības aspektiem.

Baltijas Forums ir uzsācis jaunu iniciatīvu – veicināt debates par sociālekonomiskās attīstības modeļiem, kas balstīti uz Eiropas vērtībām. Pirmie šī projekta rezultāti tika prezentēti konferencē. Referāts, „Uz zināšanām balstīta labklājības sabiedrība: alternatīva sociāli – ekonomiskajai attīstības stratēģijai Latvijā” (autori – Tatjana Boguševiča, Viktors Makarovs un Marita Timofejeva), piedāvā vērtības, principus un idejas Latvijas nākotnes attīstībai. Saskaņā ar autoru teikto, „ekonomika un informācija ir galvenie transportlīdzekļi izaugsmei un attīstībai”. Uz zināšanām un uz informāciju balstīta ekonomika ir veiksmes atslēga ekonomiskās globalizācijas laikmetā. Latvija, kā maza valsts, ir atkarīga no ārējiem procesiem, un tās valdība spēlēs nozīmīgu lomu, ja tā palielinās darbības efektivitāti un veidos dinamisku sabiedrību.

Latvijas nākotnes centrā ir brīvs indivīds, kas nosaka pats savas vajadzības, vērtības un prioritātes. Sabiedrībā ir nepieciešama savstarpējā sadarbība un uzticība, kas varētu nodrošināt tās attīstību. Bez šīs uzticības nav iespējams veidot efektīvu ekonomiku, solidaritāti un attīstīt sociāli ekonomisko modeli tā, lai sasniegtu ko vairāk, nekā tikai IKP pieaugumu.

Autori tic, ka „jebkāda veida sociāli ekonomiskie modeļi, kas tiktu piemēroti Latvijai, iekļautu arī labklājības valsts modeļus. Jautājums nav, vai mums vispār nepieciešama labklājības valsts; tas ir jautājums par pašu piemērotāko labklājības sistēmu Latvijai. Paši pievilcīgākie ir Ziemeļvalstu labklājības modeļi, kas tiek uzskatīti par visveiksmīgākajiem labklājības valstu piemēriem”. Paši svarīgākie labklājības valsts elementi ir universālās garantijas, kas balstītas uz brīvības, solidaritātes un sociālā taisnīguma principiem.

PHOTO V. SURITZ © TELEGRAF DAILY 2005

Karlos Klosa:

“mēs runājam par universālām vērtībām, ne tikai Eiropas. Kas padara vērtības eiropeiskas ir veids, kā mēs tās interpretējam savā kultūrā.”

Bet **Mortens Hansens**, Latvijas Universitātes Eiropas fakultātes un Rīgas Ekonomikas Augstskolas lektors, netic, ka labklājības sabiedrība ir tas nepieciešamākais modelis, kam sekot. Viņš domā, ka jaunajām Eiropa Savienības dalībvalstīm ir jākoncentrē savi spēki, lai nodrošinātu augstu ekonomiskās izaugsmes līmeni. Tas var būt izdarāms gan samazinot un izlīdzinot nodokļu likmes, gan saglabājot darbaspēka mobilitāti un palielinot imigrāciju, kaut arī tas varētu tikt vērtēts kā politiska pretruna.

Hansens piekrita, ka ir nepieciešams palielināt investīcijas cilvēku kapitālā, it īpaši izglītībā, taču viņš pauda bažas par sniegto argumentāciju. Hansens piezīmēja, ka Latvijas ekonomika attīstības tempi ļoti strauji – tās IKP pieaugums 2004. gadā bija 7,5%, viens no augstākajiem rādītājiem ES dalībvalstu vidū. Šādi ekonomiskās izaugsmes tempi palielina nodokļu iekasēšanu, radot iespēju finansēt sociālās programmas. „Palūkojieties, ko dara Francija un Vācija, un rīkojieties pretēji”, ieteica Hansens.

Karloss Klosa Montero, izpētes direktors Politisko un Konstitucionālo Studiju Centrā Madridē, atbildēja pozitīvi uz jautājumu, vai eiropiešiem ir kopīgas vērtības. Tas ir jautājums par paša identitāti, viņš domā, kopš „mēs runājam par universālām vērtībām, ne tikai Eiropas. Kas padara vērtības Eiropeiskas vai Amerikāniskas ir veids, kā mēs tās interpretējam savā kultūrā”. Klosa norādīja, ka Eiropas Konstitūcija paredz struktūru, kas veicinās eiropiešu vērtību attīstību.

Konstitūcijas 2. sadaļa piemin galvenās Eiropas vērtības – brīvību, cieņu, likuma spēku un cilvēktiesību aizsardzību. Šīs vērtības ir kopējas visām ES dalībvalstīm, tāpat kā citas, piemēram, iecietības un vērtības, kas vērstas pret diskrimināciju.

Klosa akcentēja ekonomisko vērtību nozīmīgumu, kas ir iekļautas Eiropas Konstitūcijā. Viens no konstitūcijas pamatelementiem ir „sociālas valsts” jeb „labklājības valsts” koncepcija. Par spīti ekonomikas sociālajam raksturam, tomēr, ir acīmredzams, ka galvenais dzinējspēks ir tirgus. Taču Klosa piezīmēja dažus izaicinājumus, veicinot šo vērtību ieviešanu gan ES, gan atsevišķās dalībvalstīs. Viņš norādīja uz nepietiekamiem budžeta izdevumiem un ES sociālās politikas ierobežoto būtību.

Haris Ksirukakis, Eiropas Savienības Padomes pārstāvis, norādīja uz tādu vērtību definēšanu, kas ļautu runāt par eiropiešiem kā vienotu saskaņotu subjektu kopumu. Galvenais akcents tiek likts tradicionālajām indivīdu vērtībām kā ģimene un darbs. Reliģija, tomēr, neiekļaujas šajās eiropiešu galvenajās vērtībās. Tad ir politiskās un ekonomiskās vērtības. Tirgus ekonomika Eiropā tiek atbalstīta, taču šis atbalsts ir līdzsvarots ar uzskatu, ka valstij jāgarantē sociālā drošība. Liela daļa eiropiešu uzskata, ka sociālais taisnīgums ir viena no galvenajām vērtībām; vienlīdzība un labklājība arī tiek augstu vērtētas. Pastāv kopīga izpratne par brīvību, mieru un kultūras atšķirību respektēšanu.

PHOTO UPAZE © THE BALTIC FORUM 2005

Haris Ksirukakis:

“Liela daļa eiropiešu uzskata, ka sociālais taisnīgums ir viena no galvenajām vērtībām.”

Ksirukakis norādīja uz pēdējā nozīmīgumu, jo lielākas ir Eiropas sabiedrības kultūru atšķirības, jo lielāka cieņa un tiesības eksistēt tiek izrādītas tām.

Runājot par Eiropas Konstitūciju, Ksirukakis piezīmēja, ka tajā ir iekļauti jauni principi, kas atspoguļo pieaugošas rūpes par izaugsmi, ieskaitot, piemēram, ekoloģiju un personas privātās dzīves neaizskaramību.

Eldars Mamedovs, Baltijas Foruma zinātniskās izpētes biedrības loceklis, analizēja kopīgo un atšķirīgo Eiropas un Amerikas vērtību sistēmā. Mamedovs norādīja uz pārlicinošiem empīriskiem pierādījumiem, ka dažos jautājumos Eiropa virzās uz liberālām, postmodernām vērtībām, piemēram – jautājumos, kas saistīti ar vardarbību (tādi kā nāves sods, ieroču kontrole) un reliģiju (aborti, homoseksualitāte), kamēr Amerika ir vairāk postmoderna un Eiropa vairāk tradicionāla jautājumos par imigrāciju un multikulturālismu.

Kopumā, pētot pasaules vērtības, parādās tas, ka patiesā vērtību plaša ir nevis starp Eiropu un Ameriku, bet gan starp bagātām un nabadzīgām valstīm. Bagātām valstīm ir tendence lielākā vai mazākā mērā ietvert postmodernas vērtības, lai varētu izpausties, kamēr nabadzīgās valstis pieturas pie tradicionālajām vērtībām. Amerika ir vistradicionālāk domājošā valsts starp bagātajām, taču Amerikas sabiedrībā lielu lomu spēlē reliģija. Taču patiesībā, pat skatoties uz tādiem jautājumiem kā nāvesods un homoseksuālistu tiesības, Amerika lēnām kļūst liberālāka.

Mamedovs noslēdza savu runu ar to, ka jautājumos par demokrātiju, cilvēktiesībām, tirgus ekonomiku, dzimumu vienlīdzību, abortiem, šķiršanos un homoseksualitāti, patiesībā nepastāv vērtību plaša starp Ameriku un Eiropu. Amerika un

Eiropa virzās vienā un tajā pašā virzienā – pretī postmodernajām vērtībām – bet Eiropas virzība ir ātrāka, turpretim Amerika virzība kļūst lēnāka.

Jautājumos, kas saistīti ar ārpolitiku, abas puses saskata līdzīgus draudus, un terorisms, Islāma fundamentālisms un globālās ekonomiskās krīzes ierindojās kā pašas svarīgākās. Kaut arī pastāv dažāda vēsturiskā pieredze, amerikāņi tomēr vairāk nosliecas uz spēka pielietošanu starptautisku krīžu situāciju risināšanā, kamēr Eiropa dod priekšroku diplomātiskajai un sarunu vešanai.

PHOTO U.PAZE © THE BALTIC FORUM 2005

Helmut Sonnenfeldts:

Herberts Šuijs, Biznesa un politikas profesors Hamburgas Universitātē, analizēja atšķirīgās sociālās tirgus ekonomikas un labklājības valsts koncepcijas. Eiropas konstitūcijā sociālā tirgus ekonomika tiek minēta 3. nodaļā, un tiek definēta kā mērķis, kas jāsasniedz. Šī sistēma paredz brīvu tirgu un konkurenci un nodrošina optimālāko resursu izmantošanas kārtību. Tā ir atšķirīga no labklājības valsts un daudzas sociāldemokrātiskas partijas Eiropā šo koncepciju ir pieņēmušas par savējo.

“NATO loma vēl joprojām ir ļoti svarīga, bet drošības riski un draudi ir mainījušies.”

Kamēr labklājības valsts nodrošina pozitīvus izdevumus tās pilsoņiem, sociālā tirgus ekonomika sasniedz šos izdevumus, atbrīvojot brīvā tirgus spēkus. Labklājības valsts uzņemas atbildību par indivīdu, savukārt sociālā tirgus ekonomika uzsver indivīda atbildību un nozīmi.

Leonīds Grigorjevs, Enerģētikas un Finanšu Institūta fonda prezidents un Neatkarīgās Ekonomiskās Analīzes Centra Asociācijas prezidents Krievijā, fokusējies uz Austrumu Baltijas ekonomisko izaugsmi. Pēc reģionu valstu makroekonomisko datu salīdzināšanas, Grigorjevs secina, ka Krievija ir beidzot pabeigusi pāreju no valsts vadītas ekonomikas uz brīvo tirgus ekonomiku. Krievijas ekonomiskā attīstība rada optimismu, tomēr pēc Grigorjeva vārdiem, „Krievijā ir notikusi izaugsme, bet nav laimes.” Šo paradoksu būtu iespējams izskaidrot ar Krievijas zemajām ietaupījumu likmēm: Krievija turpina eksportēt neiedomājami daudz naudas un neizmanto savus finansiālos resursus. „Krievija ir bagāta valsts ar ļoti sliktu pārvaldību kompāniju līmenī, un tā neizmanto pati savus resursus, lai veiktu modernizāciju”, sprieda Grigorjevs. Pati lielākā problēma ir tāda, ka pietrūkst skaidras ilglaicīgās attīstības stratēģijas.

Alfs Vanags, Baltijas Ekonomiskās Politikas Starptautiskā Centra direktors, analizēja pašus būtiskākos faktorus, kas ietekmē Latvijas ekonomisko attīstību. Viņš norādīja uz izaugsmi ne tirdzniecības sektorā, kas balstīta uz informācijas tehnoloģiju lietošanu. Attiecībā uz ilgtspējīgu attīstību, Latvijai vajadzēs nopietni apdomāt imigrācijas veicināšanu, kas varētu būt pretrunā ar pastāvošo politisko viedokli.

Helmut Sonnenfeldts, zinātniskās izpētes biedrības loceklis Brūkingsa Institūtā un bijušais Prezidenta Niksona nacionālās drošības padomnieks, atzīmēja veiksmīgu Latvijas integrāciju vairākās svarīgās starptautiskās organizācijās, arī ES un NATO. Kā NATO dalībvalstij, Latvijai jābūt gatavai dot ieguldījumu starptautiskās drošības veicināšanā. Sonnenfeldts ir pārliecināts, ka NATO loma vēl joprojām ir ļoti svarīga, bet

drošības riski un draudi ir mainījušies. Mūsdienās šie draudi rodas galvenokārt ārpus NATO dalībvalstīm, bet daži nāk no iekšienes, kā Balkānu gadījums.

Starptautiskā terorisma draudi, pēc Sonnenfeldta vārdiem, „ir daudz sarežģītāka un pretrunīgāka problēma kā konvencionāls un tradicionāls karš.” Viņš uzteica Latviju un pārējās reģiona valstis par aktīvu dalību NATO operācijās un cīņā ar terorismu.

Kari Hiepko-Odermane, zinātniskās izpētes biedrības locekle Vācijas Starptautisko attiecību Padomē, piezīmēja, ka Latvijas ārpolitika tiek vadīta pēc iekšējiem politiskiem apsvērumiem, kas lielākoties ir balstīti uz neuzticēšanos Krievijai. Viņa norādīja, ka Latvijas ārpolitikai pietrūkst pašpārlicinātības, kas liek Latvijai uzgriezt muguru Krievijai un orientēties tikai un vienīgi uz Rietumiem.

90. gadu sākumā Latvija nostādīja savas prioritātes iestāties NATO un ES. Tagad, kad šie mērķi ir sasniegti un Latvijas neatkarība ir stingri nostiprināta, ir laiks dziedēt brūces un aizpildīt plaisas Latvijas sabiedrībā, Hiepko-Odermane teica.

Marina Lebedeva, Krievijas Starptautisko Attiecību Institūta Pasaules Politikas Procesu direktore, aprakstīja vairākas sadarbības iniciatīvas starp Krieviju un Latviju augstākās izglītības jomā. Šī sadarbība tika pastiprināta pēc tam, kad Krievija un ES parakstīja turpmākās attīstības plānu par kopējo sasniegumu radīšanu zinātnes un izglītības jomā, iekļaujot arī kultūras aspektu. Veiksmīgās sadarbības pamatā bija daudzās kopējās pazīmes Krievijas un Latvijas augstākās izglītības sistēmās, kā arī ļoti augsta krievu valodas prasme starp latviešiem.

Tomēr, par spīti šiem izdevīgajiem nosacījumiem, sadarbība starp Latviju un Krieviju augstākās izglītības jomā ir ļoti ierobežota. Valstis kā Zviedrija vai Somija aktīvi sadarbojas ar Krieviju, ar mērķi izveidot kopīgas aspirantūras programmas, kā arī studentu un profesoru apmaiņas programmas. Arī šīs valstis ir īstenojušas Boloņas deklarāciju par Eiropas augstākās izglītības sistēmu integrāciju divpusējā līmenī, kuru ir parakstījušas gan Latvija, gan Krievija. Kā norādīja Lebedeva, šī sadarbība ir uzplaukusi, par spīti daudz lielākai kultūras un valodas atšķirībai starp šīm valstīm un Krieviju.

PHOTO U.PAZE © THE BALTIC FORUM 2005

Eiropas meklējumos:
Dialogs. *Konferencē tika prezentēta Zalmana Katza grāmata, kuru publicēja Baltijas Forums. Trīsdesmit eksperti no Baltijas valstīm, Krievijas, ASV, Vācijas, Polijas un Somijas deva ieguldījumu šajā pētījumā, veicinot gan savstarpējo dialogu, gan dialogu ar lasītājiem.*

